

Opinie & Debat

Als spieken bedrog is, dan is het vooral zelfbedrog

Tijds van Ruiten
Jacques Dane

De auteurs zijn respectievelijk directeur en coördinator Collectie & Onderzoek van het Nationaal Onderwijsmuseum te Rotterdam. Volgens filosoof Cornelis Verhoeven houdt spieken een verachting in van schoolse kennis en vaardigheden die van eminent belang zijn voor het leven.

Warenhuis Hema roept scholieren op om spiektips op de website spieken.hema.nl te plaatsen. Elke tip wordt beloond met een 'spiekpenn': een pen met onzichtbare inkt, die alleen met een uv-lampje te lezen is. Met het nieuwe schooljaar voor de deur is dit een ludieke actie, zegt Hema. Dit is schandalig en immoreel, aldus stemmen uit de onderwijswereld.

Waar komt spieken vandaan? En hoe erg is deze vorm van fraude in de schoolbanken?

Etymologisch gezien houdt spieken verband met 'spekken': mager vlees met spek larderen om het meer te laten lijken. Het is 'met anderen veren pronken', schreef filosoof Cornelis Verhoeven (1928-2001) in zijn *Tractaat over het spieken* (1980), waarin hij de vloer aanveegde met mensen die spieken als een vorm van sport in de schoolbanken beschouwen, of als een spel tussen leerlingen en docenten. Spieken is hetzelfde als 'plagiaat plegen', een term die zich vanuit de 18de-eeuwse schoolwereld tot 'afkijken' heeft ontwikkeld.

Het ging Verhoeven niet zozeer om de fraude die in spieken en plagiaat plegen besloten ligt; hij zag er niets in spieken als moreel afkeurenswaardig te kwalificeren. De filosoof, die als leraar oude talen het onderwijs van binnenuit kende, vond spieken eerder onderwijskundig verwerpelijk. Spieken zou, in Verhoevens woorden, een verachting inhouden van schoolse kennis en vaardigheden. Een samenleving waarin spieken tot op zekere hoogte gedoogd wordt, gelooft niet in kennis en vaardigheden die van elementair belang zijn voor het leven.

Spieken is dan zoiets als het 'even

opzoeken' van weetjes die je niet perse nodig hebt voor het leven. Verhoeven was een serieuze man die een antiek begrip als 'eruditie' - in de betekenis van uitgebreide kennis, met smaak en kritische zin - aan schoolopleiding koppelde.

Een school die uitsluitend opleidt voor het arbeidsproces, levert leerlingen af die hun leven als werkslaaf zullen slijten. Leven is niet alleen dom consumeren en werken, maar ook kritisch na kunnen denken over politiek, ethiek en nog wat zaken waar kennis en vaardigheden nu eenmaal voor nodig zijn. Als spieken bedrog is, aldus Verhoeven, dan is het vooral zelfbedrog.

Verhoevens *Tractaat over het spieken* is serieus en grondig, en niet humoristisch of historisch. Hij zou geen goed woord over hebben gehad voor de spiekwebsite van de Hema, een belangrijk historisch document voor de onderwijsgeschiedenis: leer-

'Domme mensen weten alles al en wat ze niet weten, is onzin'

lingen brengen namelijk nauwgezet in kaart welke vormen van spieken er anno 2010 bestaan. Voor een domme pen geven duizenden pubers hun beste geheimen prijs!

Onderzoeker J. Goudoever moest het in 1929 voor zijn artikel 'De oorzaken van spieken' in het *Paedagogisch tijdschrift voor het christelijk onderwijs* doen met een enquête onder slechts 76 jongens en meisjes in de leeftijd

van 13-17 jaar. Wat hij in kaart bracht met betrekking tot spieken, gold evenzeer voor Verhoevens tijd in 1980 en geldt anno 2010 nog steeds. Spieken werd algemeen beoefend. Ook in de jaren twintig gaf het bij sommige jongens en meisjes een lustgevoel en werd het als sportief gezien.

Waarom werd er gespiekt? Les niet geleerd, de stof is onaangenaam, het vak telt niet mee voor het overgangsrapport, te veel leerwerk, geen tijd om te leren. En niet te vergeten: spieken als verzet tegen school en leraar.

Er zijn, grof gezegd, twee categorieën spieken: dom en slim. Dom spieken is afkijken bij je buurman of -vrouw, een schoolboek onder de tafel houden, voorzeggen, met een mobieltje antwoorden ontvangen - kortom: alles waar een luie leerling niets voor hoeft te doen. Slim spieken is het huiswerk onder de knie krijgen door op een minuscuul blaadje de leerstof in een paar leesbare regels of formules samen te vatten. Dit samenvatten is leerzaam en tijdens het proefwerk heeft de leerling het spiekbrieftje vaak niet nodig. Er zijn docenten die onder het mom van 'spiekes' hun leerlingen de kunst van het samenvatten bijbrengen.

Had Verhoeven misschien ongelijk met zijn boodschap, dat de school eruditie dient aan te kweken? Natuurlijk niet. De school is namelijk veel meer dan een leerfabriek voor het latere arbeidsproces. Het is van belang dat leerlingen feiten en formules in hun kop stampen en vaardigheden ontwikkelen: economie, grammatica, vreemde talen, rekenen, wiskunde, staatsinrichting, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie et cetera zijn nodig om de samenleving te kunnen begrijpen, te waarderen en om ervan te kunnen genieten. Een lening of een verzekering afsluiten, is niet alleen een handtekening plaatsen: Begrijp ik wat er staat, word ik niet belazerd? Wat is een minderheidskabinet? Wie was Napoleon?

Spieken, 'even opzoeken', is op volwassen leeftijd vaak tijdroven en vermoeiend. Of zoals Verhoeven het wijs en treffend formuleerde: 'Onwetendheid rondt zich af tot een wereldbeeld, waaruit het bedreigende weten als een overbodig 'weetje' of dorre theorie wordt weggestoten. Domme mensen zijn uiterst zelden leergierig. Hun kennis bereikt al gauw een punt van verzadiging. Zij zoeken niets op, want zij weten alles al en wat zij niet weten is maar onzin.'

Foto Colourbox